

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

Kunt u dit document niet goed lezen of gebruiken? Bekijk dan de toegankelijke versie van dit document op <https://pcportal.zeeland.nl/voortgangsrapportage-grote-projecten-ps-novdecjan-20232024/programma/natuurpakket-westerschelde-npw>

Natuurpakket Westerschelde (NPW)

Algemeen

Project:	Programma Natuurpakket Westerschelde
Document:	Voortgangsrapportage
Periode:	November, december en januari 2023-2024
Status:	Definitief
Datum:	27-2-2024
Bestuurlijk opdrachtgever:	dhr. A.R.M. Vael

Projectomschrijving

Het programma tot het realiseren van minimaal 600 ha estuariene natuur volgens het Convenant Rijk-Provincie (2005) over de uitvoering van de ontwikkelingsschets 2010.

Het Programma Natuurpakket Westerschelde omvat de volgende projecten:

- a) Hertogin Hedwigepolder (350 ha, gereed)
- b) Uitbreiding Zwin (22 ha, gereed)
- c) Middengebied Waterdunen (121 ha, gereed) en Perkpolder (35 ha, gereed)
- d) Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha, deels gereed)
- e) Landbouw-flankerend beleid (subsidie € 8,4 miljoen en grondruilbank € 4,6 miljoen)
- f) Overige afspraken (Grenspark Groot Saeftinghe, impuls Hulst, Landschapspark Zwinstreek, impuls Sluis, Sloe-/Tractaatweg, monitoring).

Belangrijkste ontwikkelingen

- Panoramaheugel: Na constatering medio 2023 dat de Panoramaheugel niet de gewenste hoogte had bereikt, is in de afgelopen maanden gekeken naar de oorzaak en de mogelijke oplossingen hiervoor. Inmiddels is er duidelijkheid over de oorzaak en mogelijke oplossingen. De heugel wordt op hoogte gebracht met grond uit het gronddepot in de naastliggende Prosperpolder. In de afgelopen periode zijn de voorbereidingen getroffen voor grondonderzoek, aanvraag van benodigde toestemmingen en vergunningen en een overeenkomst met de eigenaar van het gronddepot (Afdeling Maritieme Toegang).
- Voorlopige oplevering Hedwigeproject. De aannemer heeft de voorlopige oplevering bij de Vlaamse Waterweg (opdrachtgever) aangevraagd. De voorlopige oplevering heeft plaatsgevonden op 1 februari 2024 waarna nog een garantietermijn van 2 jaar van toepassing is. Hiermee kan de realisatie van de natuur als gereed beschouwd worden met dien verstande dat doorgewerkt wordt aan de ophoging van panoramaheugel en de bouw van de gecombineerde uitkijk- en radartoren met bijbehorende toegangsroutes.
- Buitendijks natuurherstel: Voor het buitendijks project Zimmerman is opnieuw gesproken met de eigenaar. Op basis van dit overleg wordt een nieuw voorstel/aanbod voorbereid. Ten

aanzien van een door Rijkswaterstaat aangedragen meekoppelkans vindt onderzoek en overleg plaats met zowel Rijkswaterstaat als de stakeholder en worden voorbereidende stappen gezet, vooruitlopend op besluitvorming in het voorjaar van 2024.

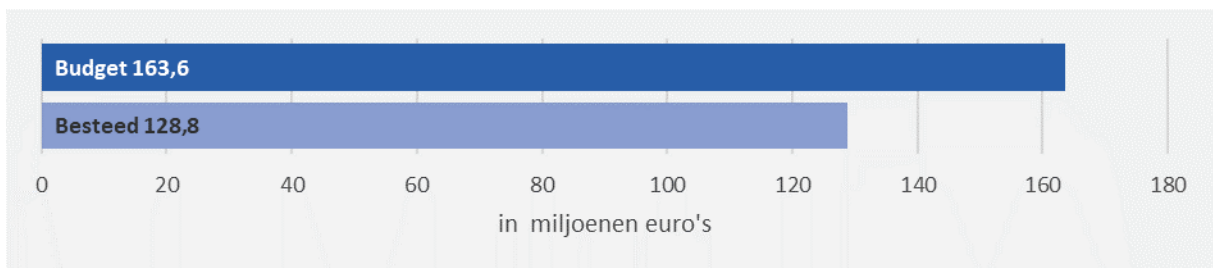
Status en voortgang

Beheersaspect: *Kwaliteit*   *Geld*   *Tijd*   *Risico*   *Omgeving*

Status:

Voortgang:

Budget

Planning

Huidige projectfase: Realisatiefase

Percentage gereed: 97% (641 van de 658 hectare waar naar toegewerkt wordt, zie voor nadere toelichting blokje 'projectomschrijving' hierboven).

Voortgang algemeen

De verschillende onderdelen van NPW bevinden zich in verschillende fasen:

- De panoramaheuvel bevindt zich nog in de uitvoeringsfase. De uitvoering van de uitkijktoren wordt voorbereid (samenwerkingsovereenkomst met Rijkswaterstaat en aanbestedingsprocedure).
- Voor de overdracht van de Hedwigepolder is door een driemanschap van onafhankelijke taxateurs de waarde bepaald. De gesprekken met de kopende partij zijn momenteel gaande. De interne besluitvorming bij de kopende partij vraagt wat meer tijd dan eerder voorzien en zal nu in het voorjaar afgerond worden. Ook met het waterschap loopt het gesprek over de eigendomsoverdracht van de dijk en met Rijkswaterstaat over de eigendomsoverdracht van de panoramaheuvel. De overdracht hiervan zal naar verwachting in het voorjaar 2024 plaatsvinden.
- Het opleveringsmoment van het Hedwige- en Prosperproject heeft plaatsgevonden op 1 februari 2024. De voorbereidingen hiervoor aan Nederlandse kant hebben we samen met het Waterschap, Stichting het Zeeuwse Landschap, de Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij en Rijkswaterstaat gedaan.
- Naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State over de gedoogplicht in het Zimmermanproject heeft met de eigenaar van de buitendijkse gronden in dit project een gesprek plaatsgevonden met de verantwoordelijke gedeputeerde. Er wordt een hernieuwd voorstel voorbereid.
- Voor deelname aan een mogelijke meekoppelkans van Rijkswaterstaat bij Ossensisse hebben de eerste onderzoeken plaatsgevonden. Aanvullende onderzoeken zijn in uitvoering en er vinden gesprekken plaats met de stakeholders en Rijkswaterstaat. Streven is om in Q1 een besluit te nemen.
- Na erkenning als landschapspark Zwinstreek door de Vlaamse regering in oktober 2023 vindt er momenteel afstemming plaats met de provincies West- en Oost-Vlaanderen om te komen tot een samenwerkingsverband. Het streven is om dit in de loop van 2024 te hebben vormgegeven.

Bij Extra Toelichting wordt op hoofdlijnen ingegaan op de afzonderlijke projecten.

Kwaliteit

Status:

Voortgang:

Het beoogde effect van het programma NPW is het ontstaan van minimaal 600 hectare estuariene natuur. Na de inrichting van de geplande hectares in de NPW-projecten zal de natuur zich gedurende een langere periode ontwikkelen tot de gewenste kwaliteit. De verschillende vormen van inrichting zoals nieuwe buitendijkse en binnendijkse natuur en kwaliteitsverbetering van bestaande natuur leveren een andere natuurkwaliteit op. Zo levert één hectare nieuwe buitendijkse natuur een andere natuurwaarde op dan één hectare binnendijkse natuur. Daarom zijn hectares waarmee de kwaliteit van de bestaande natuur verbeterd wordt op basis van onderzoek maar voor een bepaald deel

meegerekend in de te bereiken oppervlakte. Met de realisatie van het actuele programma NPW worden 658 hectare herijkte of gewogen estuariene natuur ingericht. Op dit moment is 641 hectare estuariene natuur gerealiseerd en is 17 hectare in uitvoering. Hiermee wordt een garantiebuffer gecreëerd om bij een tegenvallende natuurontwikkeling toch het afgesproken doel van minimaal 600 hectare te realiseren.

Naast de realisatie van estuariene natuur worden binnen NPW ook streekprojecten opgepakt die gelegen zijn in de nabijheid van NPW-projecten. Voorbeelden hiervan zijn de gebiedsaanpakken Grenspark Groot Saefinghe en Landschapspark Zwinstreek. Met de grensregio's en partners wordt met een geïntegreerde aanpak grensoverschrijdend gewerkt aan onder andere maatschappelijke, economische, recreatieve, agrarische en ecologische opgaven.

Op 13 oktober jl. heeft de Vlaamse Regering een besluit genomen en de Zwinstreek erkend als Landschapspark.

Daarnaast wordt in de vorm van Landbouw flankerend beleid samen met de ZLTO een bijdrage geleverd aan brede ontwikkeling van landbouw in Zeeland.

Geld

Status:

Voortgang:

Van het totale beschikbare NPW-budget van € 163,6 mln. was begin 2024 nog € 34,8 mln. beschikbaar voor de uitvoering in de periode 2024 t/m 2025. Inmiddels zijn we gestart met de actualisatie van de Meerjarenkostenraming voor 2024-2025

Vanuit het ministerie is aangegeven dat de verkoopopbrengsten van de gronden van de Hedwigepolder aan het budget van het Natuurpakket Westerschelde moeten worden toegevoegd.

Het budget, inclusief de hierin opgenomen risicoreserves, biedt de ruimte om naast het afgesproken natuurherstel via landbouwflankerend beleid, regionale impulsen en Grenspark Groot Saefinghe diverse projecten te realiseren met een extra meerwaarde voor het gebied. Onze inzet blijft erop gericht zoveel mogelijk bij te dragen aan deze meerwaarde, zodat het gehele NPW-budget ook landt in de regio.

Tijd

Status:

Voortgang:

De Provincie Zeeland heeft in 2006 de uitvoeringstaak voor het Natuurpakket Westerschelde (NPW) in opdracht van het ministerie van LNV op zich genomen. De looptijd van het programma is

vastgesteld tot en met 2022 met een afspraak over de resterende programmaperiode (2023-2025). Binnen die periode zullen de projecten worden uitgevoerd. In beeld wordt gebracht welke activiteiten, zoals bijvoorbeeld de monitoring en het onderhoud en beheer, na 2025 nog dienen plaats te vinden zodat hierover afstemming met het ministerie van LNV kan plaatsvinden. Er is gestart met het voorbereiden van de Meerjarenkostenraming 2024-2025 en het jaarverslag over 2023.

De primaire doelstellingen van NPW kunnen voor eind 2025 worden behaald.

Risico

Status:

Voortgang:

Overeenkomstig de afspraken rond grote projecten worden ieder kwartaal de risicodossiers geactualiseerd op project- en programmaniveau. De twee grootste risico's zijn:

Zimmermanproject

De Raad van State heeft op 23 augustus 2023 uitspraak gedaan. Uitgesproken is dat de rechtbank (die het beroep tegen de mededeling omtrent de gedoogplicht heeft behandeld) zich onbevoegd had moeten verklaren omdat er in dit uitzonderlijke geval geen sprake is van een besluit, en daarmee de bestuursrechter niet bevoegd is. Dit betekent dat er geen definitieve uitspraak is, en voor de eigenaar van de buitendijkse gronden de weg naar de burgerlijke rechter open staat. In de afgelopen maanden is gekeken naar een oplossing. Dit heeft ertoe geleid dat tussen de eigenaar van de gronden binnen het project en de verantwoordelijke gedeputeerde een gesprek heeft plaatsgevonden. Momenteel wordt er een nieuw voorstel voorbereid.

Hoogte Panoramaheuvel

Over de aanleg van de Panoramaheuvel zijn afspraken gemaakt tussen de Vlaamse Waterweg (VWW) en Provincie Zeeland. Het ontwerp van de heuvel is in samenspraak met de VWW, Provincie Zeeland en diverse adviseurs/architecten bepaald. De hoogte van de heuvel is toen indicatief gesteld op ca. 30 m + NAP. Aan de hand van deze hoogte is ook het ontwerp opgesteld van de uitkijk- / radartoren die op de heuvel staat gepland. De bereikte hoogte van de panoramaheuvel bleek medio 2023 lager te zijn dan de gewenste hoogte. Om de gewenste hoogte alsnog te bereiken, is zoveel mogelijk grond uit het gebied benut, zoals de grond uit de tijdelijke zuidelijke bouwroute. Dit zal aangevuld worden met grond uit de nabijgelegen Prosperpolder. Het op de gewenste hoogte brengen van de heuvel brengt vertraging en extra kosten mee. De extra kosten kunnen worden opgevangen binnen de opgenomen risicoreservering.

Binnen de MJKR is voldoende financiële ruimte gereserveerd voor het opvangen van de in de risicodossiers genoemde risico's.

Omgeving

Status:

Voortgang:

Met de omgeving van de verschillende deelprojecten wordt regelmatig overlegd. Periodiek worden er met de streekhouders binnen het Grenspark Groot Saefthinghe bijeenkomsten georganiseerd waarbij de voortgang van de diverse projecten wordt gepresenteerd en ideeën en initiatieven worden uitgewisseld. Met de verschillende stakeholders rond de eventuele meekoppelkans bij Ossenissee vindt momenteel overleg plaats.

Legenda status en voortgang

 Op orde	 Positieve ontwikkeling
 Er dreigen afwijkingen	 Gemiddelde ontwikkeling
 Bijstelling is noodzakelijk	 Negatieve ontwikkeling

Scopebeschrijving

De getijdennatuur en de vele geulen die de Westerschelde uniek maken, dreigen te verdwijnen. Als gevolg van natuurlijke processen, inpolderingen en verdiepingen ontstaat er één geul. De schorren en slikken worden kleiner met als gevolg het verdwijnen van unieke vogels en planten.

Bedoeling is om deze ontwikkelingen te stoppen en de Westerschelde weer ruimte te geven zodat nieuwe schorren en slikken kunnen ontstaan. Naast het realiseren van gebieden waar eb en vloed weer vrij spel krijgen worden ook maatregelen getroffen om buitendijks de natuur te laten herstellen en versterken. Op deze manier wordt getracht de bijzondere getijdennatuur te behouden voor de toekomst. Tevens vormt dit een bescherming tegen overstromingen

Daarnaast wordt gezorgd voor meerwaarde voor de regio door de natuur toegankelijk te maken.

Dit alles doen we doormiddel van een aantal projecten langs de Westerschelde:

- Hertogin Hedwigepolder (350 ha)
- Uitbreiding Zwin (22 ha)
- Middengebied Waterdunen (121 ha) en Perkpolder (35 ha)
- Buitendijks (5 deelprojecten 130 ha en onderzoek naar een eventuele meekoppelkans)

Daarnaast is er nog een aantal aanvullende opgaven:

- Landbouwflankerend beleid (subsidie en grondruilbank)

- Overige afspraken:
  - Grenspark Groot Saeftinghe,
  - Regionale impuls Hulst
  - Landschapspark Zwinstreek
  - Regionale impuls Sluis
  - Sloe-/Tractaatweg, monitoring.

Relevante besluiten

GS	• 7 oktober 2005 Voorstel GS invulling Schelde Estuarium. • Ingekomen brieven van ministerie EZ/LNV van 26 januari 2013 en 14 november 2016 inzake wijziging convenant. • Ingekomen brief van ministerie LNV van 11 januari 2018 inzake goedkeuring van het voorstel tot herijking.
-

PS	• Besluit 7 oktober 2005 Voorstel PS invulling Schelde Estuarium • Besluit 30 januari 2006 Convenant Rijk en Provincie Natuurpakket Westerschelde
-

Extra toelichting

Momenteel is 641 hectare nieuwe estuariene natuur opgeleverd. 17 hectares zijn in uitvoering. Hieronder wordt op hoofdlijnen ingegaan op de afzonderlijke projecten.

1. Hedwigeproject

De voorlopige oplevering heeft plaatsgevonden, de definitieve oplevering vindt plaats na afloop van de garantietermijn van twee jaar van de aannemer. Bij de voorlopige opname zijn Rijkswaterstaat, het Waterschap Scheldestromen, Stichting Het Zeeuwse Landschap (HZL) en de Zeeuwse Energie Houdstermaatschappij (eigenaar van de Leidingendam) betrokken geweest. Provincie Zeeland heeft, na de voorlopige eindopname, het proces-verbaal ingezien en voor akkoord te ondertekend. Leidend daarbij is de vaststelling dat het werk heeft geleid tot realisatie van het bestek. De ingebrachte restpunten zijn verwerkt in het proces-verbaal en worden nog verder afgehandeld of gemonitord. De vrijkomende grond is verwerkt in de panoramaheuvel, maar deze heeft hiermee niet de gewenste hoogte bereikt. In een aparte brief zijn uw Staten hierover geïnformeerd.

Met het waterschap Scheldestromen is de overdracht van de primaire waterkering in vergevorderd stadium. De planning is dat het eigendom en beheer dit voorjaar wordt overgedragen. Met HZL zijn de afspraken over het beheer en eigendom van de Hedwigepolder ver vormgegeven. De overeenkomst is aan HZL voorgelegd. Verwacht wordt dat de eigendomsoverdracht dit voorjaar wordt afgerond.

Met Rijkswaterstaat wordt gewerkt aan het tot stand brengen van een samenwerkingsovereenkomst voor de bouw van de geïntegreerde radar- en uitkijktoren, en aan de eigendomsoverdracht van de panoramaheuvel. Het bereiken van de gewenste hoogte van de heuvel (29,7 m + NAP) is hierin een belangrijke factor.

De effecten van het terugbrengen van eb en vloed in de Hedwigepolder op de nabijgelegen landbouwpercelen worden gemonitord. Gedurende de afgelopen 5 jaar zijn gegevens verzameld van het nabijgelegen gebied, welke dienen als nulmeting. Met de eigenaren en pachters van de percelen wordt geregeld overlegd hierover. Er wordt hierbij nauw samengewerkt met het Waterschap en specialist Deltares, die de monitoring mede begeleiden. De bijbehorende nulmeting is recent gedeeld met uw Staten, inclusief een korte toelichting.

2. Uitbreiding Zwin

Met het Waterschap zijn afspraken ten aanzien van het beheer van de dijk vastgelegd en zal de monitoring worden opgevolgd.

Er is onderzoek gedaan naar de erosie van de dijk. Hieruit blijkt dat extra maatregelen nodig zijn zoals steenbestorting. Hierover is, na bestuurlijk overleg, overeenstemming met het Waterschap bereikt. Het Waterschap neemt de uitvoeringskosten voor haar rekening. De uitvoering vindt in 2024 plaats. Bij de monitoring van de grondwaterpeilen en het zoutgehalte is gebleken dat er een opwaartse verschuiving van de overgang van zoet naar zout grondwater plaats vindt. Dit kan verzilting in de hand werken en daarom is een analyse gemaakt van de huidige situatie en zijn beheersmaatregelen uitgewerkt. Gesprekken met direct betrokken omwonenden worden gevoerd. Mede aan de hand daarvan wordt de aanpak nu verder uitgewerkt, waarbij onderzocht wordt wat de beste oplossing is. Hiervoor is budget beschikbaar binnen de huidige MJKR.

3. Middengebied.

In het project Waterdunen worden in het eerste kwartaal van 2024 de laatste herstel- en aanpassingswerkzaamheden door de Provincie Zeeland in en rond het gebied uitgevoerd. Waterschap Scheldestromen is met haar aannemers de bediening van de getijdenduiker aan het optimaliseren. Deze werkzaamheden en het testen en monitoren van de resultaten hiervan, zullen naar verwachting in september 2024 worden afgerond. De werken worden zodanig georganiseerd dat het natuurgebied en haar bezoekers hier zo min mogelijk nadelige gevolgen van ondervinden.

In het Zimmermanproject is de eerste fase van de eerste strekdam gereed. Provincie Zeeland heeft onder voorbehoud van het verloop van de gedoogprocedure opdracht verleend voor de laatste twee strekdammen. Daarnaast is opdracht gegeven voor fase 2 en 3 van de reeds gedeeltelijk in 2021 aangelegde dam op eigendom van de staat bij Zimmerman. Gelet op de uitspraak van de Raad van State in augustus 2023 heeft tussen de eigenaar van de gronden binnen het project en de verantwoordelijk gedeputeerde een gesprek plaatsgevonden. Momenteel wordt er een nieuw voorstel uitgewerkt.

Voor het beheer en onderhoud voor 5 jaar van alle in het kader van NPW aangelegde strekdammen en de palenrij bij Ossenisse is opdracht gegeven aan de aannemer.

Rijkswaterstaat heeft op dit moment een project in voorbereiding om de huidige geulwand bij Ossenisse te versterken en schade te herstellen. Daarbij heeft Rijkswaterstaat gevraagd of in de vorm een meekoppelkans in het kader van de uitvoering van dit project, extra laagdynamisch gebied gerealiseerd kan worden. Om dit te bepalen, is onderzoek nodig. In de afgelopen maanden hebben onderzoeken en gesprekken plaatsgevonden maar zijn deze nog niet afgerond. Op basis van deze onderzoeken en nog komende onderzoeken is het streven om Q1 tot een definitief besluit te komen worden over deze meekoppelkans. Binnen het NPW-budget is er voldoende ruimte om deze meekoppelkans in te vullen.

4. Nevenopgaven

Het NPW heeft enkele belangrijke maatschappelijke effecten in de vorm van regionale impuls voor de gemeenten Hulst en Sluis, de ontwikkeling van het Grenspark Groot Saeftinghe, het

grensoverschrijdende Landschapspark Zwinstreek en de inzet van Landbouw Flankerend Beleid waarbij de inzet gericht is op volhoudbare landbouw.

4.1. Grenspark Groot Saeftinghe

In het Grenspark worden stappen gezet aan de hand van de ontwikkellijnen uit het ontwikkelingsprogramma van het Samenwerkingsverband Grenspark Groot Saeftinghe. Dit vormt tevens een onderdeel van het Zeeuws Gebiedsprogramma 2023.

Robuuste Scheldepolders

Er is doorgewerkt aan het voorbereiden van een grensoverschrijdende transitiefonds dat met name gericht is op de zoetwaterbeheersing en klimaat in het grenspark. Ondernemers/boeren worden via het fonds uitgedaagd en gestimuleerd om mee te bewegen met de specifieke issues die in het grenspark spelen. In 2024 vindt besluitvorming plaats over het definitief gaan opzetten van dit fonds. Het fonds wordt in samenwerking met de EGTS en Port of Antwerp/Bruges uitgevoerd.

(Be)leven en leefbaarheid

Na intensieve participatie met de bewoners langs de Scheldekust zijn de ideeën en wensen voor recreatieve voorzieningen langs de Schelde uitgewerkt in definitieve plannen voor de plaatsen Walsoorden, Zeedorp en Emmadorp. De laatste maanden is de uitvoeringsfase 1 in een afrondingsfase gekomen. Fase 2, de plannen voor Baalhoek en Kreverhille worden nu voorbereid en uitwerkt voor realisatie in 2024. Het plan voor Paal wordt momenteel verder uitgewerkt met het doel om in 2025 uitgevoerd te worden.

De plannen en projecten die een onderdeel zijn van het Interreg-project zijn in volle voorbereiding. Voor het project Erfgoed Deal: Groeve Nieuw-Namen is in 2021 een schetsontwerp opgeleverd. Aan de hand van dit ontwerp is samen met de stakeholders de juridische en praktische zaken doorgenomen. De groeve vormt een onderdeel van de Interreg-aanvraag (Be)leefbare Schelde, waarvan de uitvoering gedaan wordt onder begeleiding van het Geopark. De opdracht voor de sloop van de steiger in de groeve is inmiddels verleend.

4.2. Regionale Impuls gemeente Hulst en gemeente Sluis

De regionale impuls gemeente Sluis is begin 2023 afgerond. Eind 2023 is voor het laatste project van de regionale impuls gemeente Hulst de subsidieverantwoording ontvangen. Daarmee is de regionale impuls gemeente Hulst eveneens afgerond.

4.3. Samenwerking in de Zwinstreek

Op 31 mei 2023 heeft de Provincie West-Vlaanderen namens diverse gemeenten en provincies, waaronder Provincie Zeeland, het dossier voor erkenning van Landschapspark Zwinstreek ingediend bij de Vlaamse overheid. De afgelopen maanden heeft de beoordeling door Vlaamse overheden plaatsgevonden. De Vlaamse Regering heeft op 13 oktober jl. de Zwinstreek officieel erkend als landschapspark.

4.4. Landbouwflankerend beleid

Een van de nevenopgaven binnen NPW is het Landbouwflankerend Beleid. Hiervoor is een bedrag geraamd van € 13 miljoen. Hiervan is € 8,4 miljoen gereserveerd voor subsidiebijdragen en € 4,6 miljoen voor de Grondbank Zeeland in combinatie met kavelruil.

Via de Grondbank Zeeland wordt ruilgrond ingezet in combinatie met het instrument kavelruil om een bijdrage te leveren in het verbeteren van de agrarische structuur. Dit vindt plaats in heel Zeeland, maar de focus ligt vooral in Oost Zeeuws-Vlaanderen. Er is op 31 december 2023 één kavelruil gepasseerd met in totaal 58 hectare structuurverbetering en acht deelnemende partijen. Er wordt, naast diverse kleinere ruilen gewerkt aan een grote kavelruil in de Kruispolder. Deze liggen bij de notaris ter afhandeling. Totaal liggen er nog vier kavelruilen bij de notaris met een totale oppervlakte van 161 hectare. De beschikbare voorraad ruilgrond (279 hectare per 31 december 2023) is afgenomen met 24 hectare en ligt grotendeels in Oost Zeeuws-Vlaanderen.

5. Monitoring

De feitelijke monitoringsactiviteiten vinden volgens schema plaats. Er zijn in de laatste drie maanden geen rapporten opgeleverd.

De eindrapportage van de eerste monitoringsfase Knuitershoek en Baalhoek is in november 2023 opgeleverd. Momenteel wordt gewerkt aan een plan van aanpak voor de tweede monitoringsfase (2024-2029). Voor de buitendijkse projecten Bath, Zimmerman en Ossensisse is eind december jl. het eerste concept van de voortgangsrapportage over de monitoringsperiode 2022-2027 opgeleverd.